



Õiguskantsler

Teie nr

Meie 28.04.2016 nr 6-1/160017/1601878

Isikuandmete kaitsest avalikul kohtuistungil

Austatud []

Pöördusite õiguskantsleri poole murega, et avalikul kohtuistungil võivad kannatanu ja tunnistajate isikuandmed saada teatavaks kõrvalistele isikutele, kes võivad olla kättemaksuhimulised. Leidsite, et avalik kohtupidamine ei ole turvaline ja võib olla vastuolus Eesti Vabariigi Põhiseadusega.

Selgitan järgnevalt, miks on avalik kohtupidamine põhiseadusega (edaspidi: PS) kooskõlas ning millised meetmed on ette nähtud selleks, et isikuandmed oleks kohtuistungitel võimalikult kaitstud ja inimeste turvalisus tagatud.

PS § 24 lõikest 3 tulenevalt on kohtuistungid reeglina avalikud. Kriminaalmenetluses täpsustavad seda reeglit [kriminaalmenetluse seadustiku](#) (edaspidi KrMS) §-d 11 ja 12. Kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte peamine eesmärk on tagada kohtumenetluse läbipaistvus ehk aus ja õiglane kohtupidamine. Eelkõige peaks see kaitsma kohtumenetluses kaasatud isikute huvisid ja tagama seaduste ühetaolise kohaldamise kõigi isikute suhtes. Kohtuistungil avalikkus aitab hoida ära menetlusosaliste põhiõiguste põhjendamatuid riiveid ja alusetuid kohtulahendeid. Ka aitab see välistada kellegi eelistatud kohtlemist menetluse käigus.

Teie mureks on eelkõige avalikul kohtuistungil viibivate kõrvaliste isikute võimalik huvi kannatanu või tunnistaja nime, elukoha ja muude Teie hinnangul delikaatsete isikuandmete vastu. Kuigi inimese nimi, isikukood ja elukoht ei ole [isikuandmete kaitse seaduse](#) § 4 lõike 2 mõttes delikaatsed isikuandmed, võib nende avalikustamine eraelu puutumatust tõepoolest mõnel juhul oluliselt kahjustada. Seetõttu tuleb nendega ümberkäimisel olla hoolikas ja järgida isikuandmete töötlemise põhimõtteid.

KrMS näeb kohtule ette kohustuse selgitada välja kohtuistungile ilmunud inimeste isikusamasus, aga ei täpsusta, milliseid andmeid kohus seejuures suuliselt ette lugema peab. Vastavalt KrMS §-le 261 selgitab kohus, kes on eelistungile ilmunud, ja vajadusel kontrollib ilmunute isikusamasust. Tunnistaja ülekuulamisele eelnevalt tuvastab kohtunik KrMS § 287¹ lõike 1 kohaselt tunnistaja isikusamasuse ning selgitab, millised on tunnistaja suhted süüdistatava ja kannatanuga ning kannatanu suhted süüdistatavaga. Üldjuhul tuvastab kohus isikusamasuse isikut tõendava dokumendi alusel.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Kui kohtuistung on avalik, siis võivad kohtusaalis viibida kõrvalised isikud. Nagu Te ka oma kirjas osundasite, võib mõnel puhul olla vaja aga istungi avalikkust piirata, et andmete avaldamine saalis kedagi liigselt ohtu ei seaks.

Seetõttu ongi põhiseaduse § 24 näinud ette, et kohus võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras oma istungi või osa sellest kuulutada kinniseks riigi- või ärisaladuse, kõlbluse või inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise, kannatanu või õigusemõistmise huvid.

Kriminaalmenetluses võib kohus KrMS § 12 alusel kohtuistungi avalikkust piirata muu hulgas perekonna- või eraelu kaitseks, alaealise või kannatanu huvides ning õigusemõistmise huvides, sealhulgas juhul, kui kohtuistungi avalikkus võib ohustada kohtu või kohtumenetluse poole või tunnistaja julgeolekut. Praktikas seda võimalust ka kasutatakse – kinniseks kuulutatakse kohtuistungeid nii kannatanu huvide kaitseks (nt isikuvastaste kuritegude puhul) kui ka tunnistajate turvalisuse tagamiseks.¹

Kinnise kohtuistungi puhul võivad kohtusaalis viibida ainult need inimesed, keda kohus on sinna lubanud. Kohtuistungi avalikkust on võimalik piirata kohtumenetluse poole taotlusel või kohtu poolt omal algatusel. Kohtuistungi kinniseks kuulutamisel hoiatab kohus kohtumenetluse pooli ja istungisaalis viibijaid (nt süüdistatava või kannatanu lähedast), et menetlusandmeid ei ole lubatud avaldada. Selle keelu rikkumisel võib kohus andmete avaldajat trahvida.

Seadus näeb ette meetme ka selleks puhuks, kui keegi avalikul istungil kohtusaalis liiga ähvardavalt või agressiivselt käitub, nii et saalisviibijad tunnevad end sellest ohtu sattuvat. KrMS § 267 lubab kohtunikul eemaldada kohtusaalist igauks, kes rikub kohtuistungi korda või ei täida kohtuniku või kohtukordniku korraldust. Sellisele isikule võib kohus kohaldada ka rahatrahvi või kuni viis päeva aresti.

Lisaks on kohtul kriminaalmenetluses veel mitmeid võimalusi kannatanu või tunnistaja säästvaks küsitlemiseks, mis peaks ühtlasi tagama ka nende isikuandmete kaitse (sh vajadusel ka süüdistatava eest). Nii võib kohus kuriteo raskusest või erandlikest asjaoludest tulenevalt muuta tunnistaja anonüümseks (KrMS § 67). Sellisel juhul ei kajastata uurimistoimingu protokollides andmeid, mis võimaldaksid tunnistajat identifitseerida. Selle erandi rakendamine vajab aga igal konkreetsel juhtumil põhendamist, miks menetleja leiab, et tunnistaja julgeolekut ei ole võimalik tagada muul viisil.

Samuti on kriminaalmenetluses võimalik tunnistaja kaugülekuulamine tunnistaja või kannatanu kaitsmist silmas pidades (KrMS § 69), ehk ülekuulamine tehnilise lahenduse abil videoülekanadena või telefoni teel, või tunnistajat süüdistatava eest varjava vaheseina kasutamine (KrMS § 287).

Üheks võimaluseks tunnistajat või kannatanut kaitsta on ka ütluste deponeerimine (KrMS § 69¹). See tähendab, et näiteks mõjutamist kartev tunnistaja ei pea ilmuma avalikule kohtuistungile, vaid annab oma ütlused eeluurimiskohtuniku juures. Sellisel juhul puudub hiljem vajadus tema elukohta või isikuandmeid kohtuistungil suuliselt avaldada.

Juba kohtueelses menetluses on tunnistajal võimalik esitada taotlus, et tema isikuandmeid ei märgitaks ülekuulamisprotokollile, vaid lisataks ülekuulamisprotokollile suletud ümbrikus (KrMS § 74 lg 3).

¹ Vt nt RKKKo 23.11.2012, [3-1-1-86-12](#) p 15.

Tulenevalt KrMS §-st 37² on iga menetleja (sealhulgas kohus) kohustatud hindama, kas esineb asjaolusid, mis annavad aluse arvata, et füüsilisest isikust kannatanu vajab kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset. Siin ei ole oluline, millise kuriteo ohvriks inimene langenud on. Hindamise ulatus ja sisu on lähtuvalt kannatanu isiksuseomadustest, kuriteo raskusest ja laadist, kuriteo toimepanemise asjaoludest ja kannatanule tekitatud kahjust erinev. Sellise hindamise eesmärk on selgitada välja kannatanu erilised kaitsevajadused – võimalik uue kuriteo ohvriks langemise oht, samuti aga ka kättemaksu või hirmutamise oht. Vastavalt sellele peab kohus valima ka kannatanu kaitseks õige viisi, mis muu hulgas tähendab vajadusel istungi kinniseks kuulutamist kannatanu kaitseks.

Õigusnormid jätavad kohtunikule piisava kaalutlusruumi otsustamiseks, kuidas viia kohtumenetlust läbi nii, et tunnistajad ja kannatanud oleks kõigi võimalike ohtude eest kaitstud – sealhulgas nende ohtude eest, mis võivad kaasneda isikuandmete avaldamisega. Õiguskantsleri Kantselei tegeles samalaadse küsimusega ka 2014. aastal ning siis saadeti kohtute esimeestele märgukiri praktika parandamiseks kohtumenetluses osalejate isikuandmete kaitsmisel. Meile ei ole pärast seda jõudnud rohkem teateid juhtumitest, kus kohtud oleksid kohtuistungitel põhjendamatult isikuandmeid avaldanud.

Eeltoodule tuginedes leian, et kehtiv õigus näeb kriminaalmenetluses ette piisavalt paindliku regulatsiooni, mis võimaldab tagada kohtuistungil osalejate isikuandmete tõhusa kaitse. Siiski kavatsen sellealaseid arenguid jälgida ja vajadusel täiendavaid samme astuda.

Täna Teid pöördumise ja olulise küsimuse tõstatamise eest. Praktiliste probleemidega kursis olemine on oluliseks abiks õiguste ja vabaduste parema kaitse tagamisel.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise